

UDK 271.3(497.5-3Dalmacija)“1559/1827”

[392.72:262.14] (497.5-3Dalmacija)“15/18”

Izvorni znanstveni rad

Primljeno: 20. lipnja 2015.

Prihvaćeno za objavljivanje: 30. studenoga 2015.

ISKAZI GOSTOPRIMSTVA PRIGODOM VIZITACIJA U DALMATINSKOJ PROVINCIJI SV. JERONIMA (1559. – 1827.)

Ljudevit Antun MARAČIĆ, Zagreb

U ovom radu prikazani su brojni iskazi gostoprimstva koje su provincijalni ministri Dalmatinske provincije sv. Jeronima franjevac konventualaca doživljavali tijekom svojih redovitih kanonskih vizitacija od drugih redovnika i ostalih crkvenih predstavnika. Budući da su te vizitacije redovito obavljali brodicom, nisu mogli prethodno najavljivati svoj dolazak, pa stoga posebno zadivljuje gostoprimstvo iskazano nenajavljenom gostu i njegovoj pratnji.

KLJUČNE RIJEČI: *Red franjevac konventualaca, Dalmatinska provincija sv. Jeronima, kanonska vizitacija, provincijalni ministri, franjevci opservanti, franjevci trećoredci.*

Povijesni dio arhiva Hrvatske provincije franjevac konventualaca sv. Jeronima, koji se od 1923. godine nalazi u zagrebačkom samostanu Svetog Duha, sjedištu/središtu provincije, posjeduje dvadesetak starih rukopisnih svezaka (kodeksa), u kojima su provincijali ili njihovi tajnici unosili razne službene ili osobne zabilježbe vezane uz službu provincijskog ministra i njegove djelatnosti. Nose zajednički naslov *Acta Provinciae s. Hieronymi fratrum minorum conventualium in Dalmatia (et Histria)*. Najstariji sačuvani svezak počinje godinom 1559., a posljednji svezak završava godinom 1827., kad su se ujedinile provincije sv. Jeronima i sv. Antuna Padovanskoga. Dakle, obuhvaćeno je preko 375 godina povijesti. Svesci su numerirani od 1 do 20. Prvih dvanaest svezaka uključuje izvješća o vizitacijama te službene zapisnike provincijskih kapitula i kapitularnih kongregacija. Svesci su posloženi kronološkim redom, pa najstariji nosi latinsku oznaku I (= prvi), i tako redom sve do XII (= dvanaesti svezak). Unutar svakog sveska naknadno su umetnuti brojevi koji označuju stranice, s time da je prednji dio stranice označen arapskom brojkom 1,2,3..., a poledina označena istim brojem popraćenim slovom »r« (= retro). Na kraju valja još istaknuti da ima srećom jako malo svezaka koji nemaju paginaciju, pa se u njima

nešto teže snalaziti (u tom slučaju treba u potragu krenuti slijedom navedenih godina, što ponegdje može biti prilično zamorno). Svesci od XIII do XX sadrže razne dekrete, ekonomska izvješća, vizitacije pojedinih kustodija i samostana. Svi su svesci pisani latinskim ili rjeđe talijanskim jezikom, a svega su dva sveska pisana hrvatskim jezikom, čakavskim narječjem, ikavskim govorom.

Budući da je ta bogata arhivska građa ležala nedostupna u Provincijskom arhivu u Zagrebu, nakon redovitoga Provincijskog kapitula u ožujku 2014. godine, prihvatio sam se obrade i opisa povijesnog dijela Provincijskog arhiva, što će uskoro biti dostupno u velikom djelu objavljenom u tisku brigom Hrvatske provincije sv. Jeronima franjevac konventualaca. Budući pak da sam, listajući pažljivo stare stranice drevnih rukopisa, pronašao mnogo podataka i detalja koji potvrđuju iskrenu, nepatvorenu, bratsku ljubaznost i gostoprimstvo iskazano provincijskom ministru i njegovoj pratnji u vrijeme službenih pohoda, tzv. kanonskih vizitacija, smatrao sam potrebnim i znakovitim taj isječak iz bogate povijesne baštine izdvojiti i predstaviti javnosti.

Uvodne naznake

Prethodno treba samo spomenuti da je u duhu tadašnjeg zakonodavstva provincijski ministar Reda franjevac konventualaca trebao svake godine obići sve samostane svoje provincije. Dalmatinska provincija sv. Jeronima franjevac konventualaca u razdoblju koje nas ovdje zanima (od sredine 16. do početaka 19. stoljeća) prostirala se isključivo uz istočnu obalu jadranskog područja Mletačke Republike te je njezina administrativno-materijalna povijest usko povezana s odlukama i smjernicama koje su dolazile iz Venecije. To isto, dakako, vrijedi i za prometne strukture, koje su u našem slučaju isključivo vezane na plovidbene rute, koje su često, zbog raznih opasnosti i mogućih prepada, nadzirale mletačke vojne lađe, veće ili manje galije, opremljene velikim brojem vesala i jedara, tzv. bireme i trireme.

Kako je, dakle, jedna od glavnih dužnosti provincijalnog ministra bila godišnja vizitacija svih samostana provincije, svake je godine po nekoliko mjeseci provincijal, u pratnji tajnika i bar još jednog asistenta (najčešće se taj naziva *socius*), proveo na moru, obilazeći samostane od Trsta na sjeveru do Kotora na jugu. Dakle, cijela istočna strana jadranskog dijela Mletačke Republike potpadala je pod njegovu jurisdikciju.

U vremenu koje se ovdje obrađuje od 1559. do 1827. godine Dalmatinska provincija sv. Jeronima franjevac konventualaca (ne smije se zamjenjivati ni pomiješati s paralelnom opservantskom Provincijom sv. Jeronima u Dalmaciji i Istri, koja pokriva gotovo isto područje, ali ima druge samostane, a i različito ime) bila je podijeljena u četiri kustodije s dvadesetak i nešto samostana. Najveća je bila Istarska kustodija sa samostanima u Grinjanu, Trstu, Milju, Koprju, Izoli, Piranu, Poreču i Puli, uz morsku obalu, i one u unutrašnjosti Poluotoka, u Buzetu, Vodnjanu i Gradini kod Vrsara. Kvarnerska se kustodija nazivala Rapskom sa samostanima u Rabu, Krku, Cresu, Iloviku i Labinu. U srednjoj Dalmaciji postojala je Zadarska kustodija, koja je sačuvala to ime i nakon gubitka zadarskog sa-

mostana sv. Frane sredinom 15. stoljeća, sa samostanima u Splitu, Trogiru, Šibeniku i Pagu. Kao ostatci nekoć jako prostrane kustodije u južnom dijelu Jadrana, gdje je turskim osvajanjem toga područja nestalo mnogo samostana, očuvana je kao četvrta Albanska ili Epirska kustodija sa svega dva samostana, u Kotoru i na Visu. Važno je uočiti tu geografsku rasprostranjenost i navezanost samostana na obalu, što predmnijeva gotovo isključivu vezu pomorskim putem, zato je posve normalno vizitacije provincijala, a isto tako i one kustosa, nazivati plovidbom, u čemu dakako važno mjesto zauzima prijevozno sredstvo zvano lađa, brodica. Ona je i u manjem formatu dosta prikladna za povezivanje istočne jadranske obale, koja je veoma razvedena te postojanje mnogo otoka olakšava plovidbu i u razdoblju lošijeg vremena i opasnijih političkih uvjeta.

Putovanja su se, dakle, poduzimala u vidu vršenja obveze vizitacije, koju je svaki provincijal svake godine morao obaviti u vlastitoj provinciji. Kod nas je Dalmatinskoj provinciji sv. Jeronima, zbog posebno složenih i opasnih okolnosti, dana povlastica da se kapituli umjesto svake treće održavaju svake četvrte godine, što je predstavljalo uštedu i manji napor sudionicima kapitula, ali je provincijalima i dalje ostajala obveza svakogodišnje vizitacije, što se prema uvidu u akta Provincije (prvih dvanaest svezaka povijesne dokumentacije u Provincijskom arhivu) redovito i ispunjavalo. Obično je vizitaciju, kanonski pohod, obavljao osobno provincijal i to mu je bila jedna od glavnih, a zasigurno i najtežih dužnosti. Provincijal je zbog otežanih uvjeta i često ugrožene situacije od generalnog ministra Reda iz Rima dobivao posebna ovlaštenja i rješavao mnoga pitanja koja se inače nalaze u nadležnost vrhovne uprave Reda franjevac konventualaca. Zato provincijal redovito nosi i naslov generalova povjerenika: »Minister provincialis et commissarius generalis«. Dakako da je tako smišljena i ostvarena vizitacija predstavljala za provincijala silan napor te se redovito na kapitulima biraju mlađi fratri do 40 godina, uz rijetke izuzetke. Pa ni mlada dob nije jamčila snagu i izdržljivost te u tijeku razdoblja kojim se bavimo, imamo registrirano nekoliko smrti provincijala u vrijeme ili neposredno nakon prekida ili svršetka vizitacije.

Preobilje gostoljubivosti

Vjerojatno ne treba podsjetiti da u ona stara dobra vremena nije postojala telefonska veza, o nekim elektroničkim mogućnostima nije se ni sanjalo, pa je provincijal sa svojom pratnjom često morao improvizirati nenajavljene posjete ne samo svojoj braći za vizitacije nego i brojnim drugim redovnicima, svećenicima, čak i biskupima, tražeći najčešće u njih siguran krov, a ponekad i toplu hranu te ugodniji smještaj od onoga koji im je pod otvorenim nebom nudila njihova brodica. Vjerojatno su i fratri Dalmatinske provincije sv. Jeronima franjevac konventualaca drugim redovnicima i svećenicima uzvraćali istom mjerom, o čemu nažalost nemamo povratnih informacija.

Na daljnjim stranicama slijedi pokušaj rekonstruiranja toga gostoprimstva koje su brojni provincijali tijekom stoljeća i desetljeća susretali i dobivali u vrijeme svojih napornih putovanja, u vrijeme kad nije bilo nikakvih hotela, a tek je po koja rijetka gostionica u većem

gradu pružala mogućnost okrepe i sna slučajnom namjerniku. Poglavlje smo nazvali »preobiljem«, jer doista nije riječ samo o formalnom gostoprimstvu, pa ti iskazi zaista služe na čast svima onima koji su u tome sudjelovali, a nije ih bilo malo. U to nas želi uvjeriti ovo podulje poglavlje koje baca zaista svijetle tragove na inače naporne trenutke vizitacija i njihova ostvarenja.

- Dana 11. lipnja 1604. godine provincijal PM Franciscus Maria Castellani de Thausignano, iz Trogira je krenuo, ali je oko ponoći morao svratiti u Krapanj, gdje je zbog jakog vjetra prenoćio kod braće opservanata (»ob contrarium ventum apud fratres de Observantia pernactavit«, II, 189r).
- Dana 1. listopada 1608. godine provincijal PM Mario Stasseus krenuo je s pratnjom i noću pristao na Pašman (»ad portum vocatum Pasma«), gdje su prespavali. Drugog jutra nastavili su do Zadra, gdje su zbog jake kiše proveli dan u cimbi. Sljedećeg dana, na vigiliju svetkovine sv. Franje, provincijal je s pratnjom (navode se stalno dvojica: *scriba* i *socius*) pohodio braću opservante te proveo cijeli dan kod tih fratara (III, 7r).
- Iz Splita je provincijal PM Mario Stasseus 8. lipnja 1609. godine krenuo i dan kasnije s velikom mukom produžio do Hvara (»et cum maximo labore venit Liesina in solis occasu«). Ondje su primljeni u samostanu braće opservanata, gdje su se i zadržali više dana zbog lošeg vremena (»ob venti contrarietate«, III, 14) – Iz Šibenika je 27. lipnja krenuo dalje. Noću stigao u Pašman, gdje je prenoćio kod braće opservanata (III, 16).
- Blagdan Duhova, 7. lipnja 1620. godine, provincijal PM Blaž Posarich proslavio je blagdan kod braće trećoredaca na otočiću blizu Zadra.¹
- Dana pak 17. lipnja 1628. godine provincijal PM Ivan Pellegrini rano ujutro cimbom je krenuo prema Rabu, ali je zbog jakog vjetra morao skrenuti u uvalu sv. Petra te je pješice došao u Rab. No zbog noći i zatvorenih gradskih vrata prenoćio je kod braće trećoredaca u njihovu samostanu izvan gradskih zidina (III, 203r).
- Pravi franjevački cvjetić koji vrijedi istaknuti: Od Raba do Zadra u provincijskoj cimbi je provincijal PM Josip Germanis dana 23. svibnja 1656. godine poveo i novoizabranoga kao i prethodnoga opservantskog provincijala s još nekom subračom.² To zanimljivo putovanje pratilo je na kraju loše vrijeme i vremenske nepogode, što nije promaklo očima znatiželjnih ljudi na zadarskoj obali, kojima je prizor natisnute i od valova i kiše pokisle braće dviju franjevačkih obitelji na uzljuljanom brodiću bio povod za radost i poticaj na izgradnju, a potom su se na rastanku braća uzajamno izljubila i darivala.
- Budući da je provincijski komesar PM Ivan Matej Sussich uvečer 25. listopada 1667. godine krenuo a zbog lošeg vremena nije mogao stići u Split, svratio je kod braće

¹ »Apud fratres tertij ordinis in scopulo propre Jadram existentem« (Arhiv Hrvatske provincije sv. Jeronima franjevac konventualaca u Zagrebu, Acta Provinciae, sv. III, 95).

² »Cimbamque propriam una cum ARP provinciali Observantum electo, atque praeterito et quamplurimis praecipuis patribus ascendit...Jadramque multis perpressis incomodis ex ventorum inoportunitate adierunt, et non sine piorum saeculariorum id conspicientium alacritate animos et aedificatione alter alteri valedixerunt, post multa verba oblationis ac observantiae« (VIII, 22-22r).

opservanata u mjestu (čiji je naziv nečitljiv), koji su ga ljubazno primili i kod njih je prespavao (VIII, 131).

- Preobilje gostoljubivosti: Na putu iz Raba provincijski komesar PM Ivan Matej Sussich početkom listopada 1668. godine naišao je zaista na brojne iskaze bratskoga gostoljublja. U Betini su prenoćili kod rodbine ugledne šibenske obitelji Divnića (koja je dala i nekoliko izvrsnih izdanaka Provinciji sv. Jeronima franjevac konventualaca), koji su ovdje imali kuću (»in quadam nobilissima habitatione ecc.mi doctoris Diffnici nobilis sibenicensis et sui familiarissimi«). Idućeg dana, na svetkovinu sv. Franje, generalni komesar Sussich je došao u Prvić (Parvichio) kod braće trećoredaca, gdje je slavio misu i objedovao. Budući da je puhao povoljan vjetar, odmah je potom prosljedio i uvečer došao u Krapanj, gdje su ga braća opservanti počastili i udomili. Dva dana kasnije, 6. listopada, preko Rogoznice, gdje je večerao i prespavao kod nekih prijatelja u vrlo lijepoj kući, stigao je u Split. Fratre je samo nakratko posjetio u kući u kojoj su privremeno stanovali, jer im je samostan od turskih napada bio srušen i još neobnovljen. Na putu u Šibenik 13. listopada svratili su u Krapanj kod braće opservanata i u pohodu ponijeli svoju hranu iz cimbe, da ne budu uvijek na teret toj braći. Zajedno su večerali i tamo prespavali. U Betini su večerali i udobno prespavali kod neke bratovštine (»in habitatione cuiusdem confraternitatis saecularium valde comoda pro paupertate religiosorum«). Na Pašmanu su ponovno navratili braći opservantima. O podne su došli u Preko, gdje žive braća trećoredci, te su objedovali u njihovu samostanu. Na Ugljanu su 22. listopada pohodili braću opservante, gdje su večerali i prespavali, kao i u Silbi iduće noći. Slično se dogodilo i u Nerezinama, gdje su ih opservantska subraća primila i pogostila obilatim večerom.³ Dana 25. listopada sretno su se vratili u Cres.
- Nakon što je u Krku doznao da je umro PM Mate Ferchius, njegov komesar PM Ivan Matej Sussich vratio se u svoj Cres da bi 12. studenoga 1669. godine krenuo na vizitaciju te najprije svratio u Nerezine kod braće opservanata, gdje je lijepo ugošćen i smješten u najudobnije prostorije.⁴ Valja zapaziti kako Sussich vrlo često i rado ističe bratsko gostoprimitstvo, osobito ono opservantske braće. Dana 15. studenoga uvečer prispio je »ad scopulum Domini Fogie« (Preko?), gdje se sklonio u samostanu braće trećoredaca, ali zbog njihova siromaštva i da im ne bude na teret (osim kuhinje i golih zidova nisu imali gotovo ništa), odredio je da hranu uzmu iz cimbe.
- Nakon iznenadne smrti generalnoga komesara PM Ivana Mateja Sussicha, koji je početkom 1670. godine naglo preminuo, novi je generalni komesar PM Jeronim Drasa krenuo na vizitaciju, pa je pohodio 15. rujna 1670. godine Pašman, gdje su ga braća opservanti počastili večerom i ponudili mu sobu za spavanje.⁵

³ »Prandimus apud fratres de Observantia cum maxima charitate, et cenavimus, et dormivimus...a quibus summa charitate fuit receptus et cena fuit parata multo copiosa« (VII, 136-136r).

⁴ »A quibus fuit benigne in suo conventu et in cena in suo refetorio et mensa cum maxima caritate acceptus et in comodiori et honestiori cella ea nocte quievit...Conventus...nihil aliud praeter nudam coquinam et nudas cellas habuit« (VIII, 145-145r).

⁵ »Exceptus, illo vesperi et illa nocte, tam in refectorio quam in dormitorio... tractatus est« (VIII, 153r).

- Dana 17. lipnja 1674. godine provincijal PM Jeronim Drasa pristao je na Ilovik, a kako nije našao gvardijana u kući, dan kasnije krenuo je dalje na vesla, uz protivan vjetar do Silbe (»vento contrario spirante remigando ad scopulum Silvae transcendens«), gdje je kod braće opservanata slavio misu i produžio do lučice zvane Zapuntel na otoku Miolatu, i tu prespavao. Dana 19. lipnja rano krenuo je i na jedra (»velificando circa vespervas«) podvečer pristao u Zadar. Dan kasnije produžio je prema Visu (»feliciter navigando«), pristao najprije u Tribunj, gdje su u domu nekih siromašnih ljudi (»in domo cuiusdam pauperis«) iz vlastitih zaliha večerali i kod njih prespavali. Drugog dana ujutro uz povoljan vjetar (»et vento fausto spirante«) na putu prema Visu svratili su na Brač, gdje je u lađici provincijal s društvom blagovao siromašni obrok i prespavao noć.⁶
- Nakon Zadra, gdje je pohodio generalnog providura, provincijal PM Jeronim Drasa krenuo dalje i zastao u Viru (»ad portum Pontadura«), gdje su skromno večerali i u brodici prespavali. U Osor su stigli 12. srpnja 1674. godine uvečer, a prespavali su u Martinšćici kod braće trećoredaca, gdje su zbog lošeg vremena proveli i idući dan. U Cres su sretno prispjeli 14. srpnja, zahvalili Bogu na svršetku te vizitacije u Dalmaciji.⁷
- Na putu u Krk, budući da nije bilo ni daška vjetra (»non aderat ventorum nullius valoris«), provincijal PM Ivan Matej Pitacco zaustavio se pri Svetoj Mariji de Capite (Glavotok), gdje ga je ugostio provincijal franjevac trećoredaca. U Krk je došao dan kasnije, 21. listopada 1677. godine (III, 229r).
- U Plominu je početkom travnja 1692. godine, vraćajući se iz Labina, zbog nevremena generalni komesar PM Ivan Jakov Petris svratio kod pavlina, gdje je ostao dva dana. Iz Plomina je na vesla prešao u Cres, gdje je ostao dulje vremena (IX, 175).
- U Zadru je sredinom lipnja 1693. generalni komesar PM Ivan Antun Petris navratio braći dominikancima, gdje je njega, s tajnikom i sociusom, ugostio njihov prior p. Serafin Petris (!). Preko Paga i Raba, zaobišavši Krk, vratio se u Cres, prenoćivši u Martinšćici kod braće trećoredaca, kod kojih je večerao i prespavao.⁸
- Ponovno jedan zanimljiv zapis: U Zadar je provincijal PM Sanctes Ricci potkraj listopada 1697. godine došao nakon nekih teškoća s propusnicom (»In mane habuit ingressum in civitate ostensa inprimis fide sanitatis« = zdravstvena potvrda protiv kužnih bolesti?), pa svratio braći opservantima, kod kojih je slavio misu, potom navratio franjevcima trećoredcima u samostan sv. Ivana, gdje ga je velikom ljubaznošću primio tamošnji gvardijan i gdje je prespavao. Na putu u Šibenik u kasnu noć stigao je u Tisno (Streto), gdje je pak prespavao u brodici.⁹

⁶ »Ad quendam portum in Insula Brachiensi pervenit, ibique in cymba miserime cum socijs cenavit et dormivit« (VIII, 193r).

⁷ »Ibique ecclesiam ingressus, Deo gratias egit, quod feliciter suam ultimam visitationem in Dalmatia perfecit« (VIII, 198).

⁸ »Et in conventu S. Dominici a p. Serafino Petris (!) priore fuit cum secretario et socio acceptus... Ubi fuit benigne acceptus... cum ipsis se refecionavit ac in conventu pernoctavit« (IX, 168r).

⁹ »Et se retulit ad ecclesiam minorum observantium, ubi sacrum celebravit, et quia tempus non permisit ulterius progredi, in conventum S. Joannis fratrum Tertii ordinis pernoctavit, quo fuit maxima benignitate

- Na putu u Dalmaciju, napustivši Pulu 15. listopada 1696. godine provincijal PM Sanctes Ricci zbog olujnog nevremena više je dana proveo na Verudi kod braće opservanata, koji su i inače često pružali gostoprimstvo našoj braći na putu iz Istre u Kvarner ili Dalmaciju. Kod njih je služio misu, potom krenuo dalje, ali se zbog jakog nevremena vratio na Verudu i tek 17. listopada uspio nastaviti put. Na daljnjem putu je provincijal s društvom doživio zaista mnoge iskaze gostoprimstva opservantske subraće, a najprije u Nerezinama. Na putu prema jugu, u Zadru su opet nakon okrepe za stolom prenoćili kod braće opservanata, za koje izvješća zaista često ističu iznimno gostoprimstvo.¹⁰
- Na putu iz Poreča prema Puli, generalni vizitator PM Ivan Jakov Petris u Rovinju je 17. travnja 1698. godine prespavao kod braće opservanata, a kod Silbe je 24. svibnja bio prisiljen kod iste braće skloniti se pred olujnim vjetrovom i odustati od opasne plovidbe (»ob magnum ventum, et pluviam cum aliquo periculo naufragandi«) te se zadržao i zajedno s posadom (»cum nautis«) prespavao kod braće opservanata. Dan kasnije, podvečer, došao je na Školjić (Galevac na Ugljanu), kod braće Trećeg reda, koji su braću lijepo primili, ugostili i udomili.¹¹
- Dana 10. listopada 1699. godine provincijal PM Dominik Bettoni s pratnjom sretno je zaobišao jug Istre i pristao na Verudu, gdje su naišli na uobičajenu velikodušnost i srdačnost te su u samostanu te noći i prespavali.¹²
- Najprije se zbog protivnih vjetrova morao zaustaviti u Tisnome (»ob ventum contrarium«), potom je 8. lipnja 1702. godine provincijal PM Ivan Antun Petris s drugovima prosljedio do Pašmana, gdje su ih braća opservanti srdačni primili (»a patribus de observantia maxima benignitate fuit acceptus«). U njihovoj crkvi slavili su misu i cijeli dan zbog lošeg vremena proveli u samostanu. U Zadru su predahnuli te se taj put sklonili kod dominikanaca. U Pag su pristali 10. lipnja, gdje su ostali dva dana, da bi nakon vizitacije krenuli u Rab, potom 14. lipnja preko Osora (»ob ventum contrarium«) pristali u Martinšćicu, gdje im je od strane gvardijana braće trećoredaca iskazana neizreciva velikodušnost i srdačnost.¹³ Ondje su ostali dva dana, pa su, unatoč lošem vremenu (»non obstante vento contrario«) krenuli u Cres, u koji su na vesla (»remigando«) došli noću istog dana.

acceptus ab illo rev. patre guardiano... Hora tertia noctis portum Streto explicuit... quo in cymba pernoctavit«, (IX, 184r).

¹⁰ »Die igitur 15 mensis octobris discedit civitatem Polae et pervenit ad portum dictum Veruda in quo remansit una nocte, accepto benigne a patre guardiano illius conventus ordinis minorum observantiae. Facta die celebrataque missa abijt animo seguendi itinerem. Sec oposito vento et malo tempore in idem portum redivit. Ubi iterum aliam noctem et toto die 16 moravit. Die 17 iterum discessit animo seguendi viam... Die vero, favente Deo, 20, orto jam sole, discessit et hora vespertina venit civitatem Auxeri sed ibi non pernoctavit: postulavit vero habitationem patribus conventus de Neresina et ibi noctavit apud illos fratres de observantia... Moravit atque acceptus benigne a rr. pp. Fratribus de Observantiae in cenobio refeciatus fuit« (IX, 197-198).

¹¹ »Venit in portum scopuli S. Pauli, in quo adest conventus pp.um Tertij ordinis, a quibus fuit benigne receptus, dederunt... cenam locumque ad dormiendum« (IX, 210).

¹² »Et in conventum patrum observantiae maxima benignitate et cordialitate fuit acceptus, ibique pro illa nocte quievit« (IX, 236r).

¹³ »Ad conventum patrum s. Dominici se transtulit ac in eorum ecclesia sacrum celebravit... Indicibili magnitate et cordialitate acceptus« (IX, 274-274r).

- Na putu prema Osoru provincijal PM Ivan Antun Petris 18. lipnja 1704. godine opet je svratio na Verudu kod braće opservanata, koji su ga dobrostivo primili (»a quibus benigne fuit acceptus«). Idućeg dana u njihovoj crkvi slavio je misu i zbog lošeg vremena ostao do iduće noći, kad su na vesla krenuli i sretno došli u Crnu puntu kod Koromačana.¹⁴ – Na istom putu, 27. lipnja, provincijal Petris proslijedio je preko Osora na Ilovik. Budući da je puhao povoljan vjetar (»flante vento prospero«), krenuo je na jug, da bi nakon ponoći pristao u neku lučicu blizu samostana braće trećoredaca, koji su ga primili velikom dobrostivošću i kod kojih je prespavao. Ondje je zbog lošeg vremena ostao cijeli idući dan (»ob temporis contrarietatem«). – Nije jasno o kojemu je samostanu braće trećoredaca riječ: svakako između Ilovika i Zadra, možda Školjiću.
- Dana 19. lipnja 1705. provincijal PM Ivan Antun Petris doplovio je u Zadar, gdje se odmah dominikancima, nakon što je odslužio svetu misu, obratio za gostoprimstvo.¹⁵ Poslije služenja mise ponovno se ukrcao u cimbu u namjeri da proslijedi plovidbu, ali je odustao i vratio u isti samostan, da bi nakon okrepe u cimbi čekao polazak. Kako se vrijeme pomalo smirivalo, nakon objeda krenuo je prema Šibeniku, ali se ubrzo promijenio smjer vjetra te se ponovno morao usmjeriti prema Zadru, ali kako nije uspio u nakani povratka u taj grad, usmjerio se prema mjestu Filip-Jakovu (»vocato vulgo di S. Giacomo«), gdje su i prenoćili.
- U Fažani je provincijal PM Ivan Antun Petris 16. svibnja 1706. godine predahnuo, pa nastavio sve do Verude, gdje se okrijepio, bratski ugošćen od strane samostanskog poglavara braće opservanata.¹⁶
- Brojni izljevi gostoprimstva: Provincijal PM Antonio Bonaccorsi krenuo je na jug Istre, pohodio Poreč i 2. rujna 1707. godine kod Rovinja doživio gostoprimstvo braće opservanata, kod kojih je i objedovao, da bi potom uslijed lošeg vremena navratio u Rovinj, gdje je prespavao u cimbi. Preko Fažane do Verude, gdje su ih ponovno braća opservanti bratski ugostili i kod kojih su proveli dva dana zbog lošeg vremena. Zbog jake bure uspjeli su doći samo do Premanture, gdje su morali čekati dva puna dana da se vrijeme smiri, a potom uz jako povoljan vjetar 6. rujna odjedrili put Zadra, gdje su pristali 8. rujna i kod braće dominikanaca služili misu. – Dana 12. rujna rano ujutro krenuli su u Herceg-Novi (»ad Castrum novum se contulit«), gdje je provincijal susreo samo nakratko, zbog zauzetosti, izvanrednog providura za Dalmaciju, ali je ondje pohodio kapucinsku braću, koju prvi put susrećemo pri tim vizitacijama provincijala (tek su malo vremena ranije ondje podignuli samostančić), a koja su ga primila s velikim poštovanjem nakon što je kod njih služio svetu misu, da bi uvečer stigao u Kotor. Ondje je ostao više dana (teško je pamtiti kad je provincijal posljednji put vizitirao Kotor) i uz veliku radost puka slavio svečanu misu. – Dana 15. rujna pohodio ih je biskup, potom

¹⁴ »Ibique per totam illam diem ob contrarietatem temporis remansit, die sequenti in nocte ordinavit iter et remigando in mane pervenit ad portum prope Puntamnigram« (IX, 277r).

¹⁵ »Statim ad conventum S. Dominici se transtulit pro missa celebranda, ubi a patribus illius conventus fuit maxima...acceptus...Adhuc tempus persistens contrarium e cymba est egressus et ad dictum conventum denus redijt, et celebrata missa ad cymbam se recepit ac se refecit...Datis velis vento Sebenicum versus, termino horarum duarum flante vento contrario Jaderam versus fuit coactus idem iter recipere« (IX, 293-293r).

¹⁶ »Ac ab illo patre guardiano minorum observantium maxima benignitate fuit acceptus« (X, 1r).

braća dominikanci, opservanti i reformati. Na put povratka krenuli su 18. rujna po ručku. Preko Herceg-Novog i Rožata, gdje su prespavali, došli su do Lokruma, nadohvat Dubrovniku, gdje su ih primili benediktinci, koji su ih također lijepo ispratili, čak su ih na povratku obdarili velikim izborom raznog voća (»nonullis fructibus muneratus a praedictis patribus«). Nakon toga navratili su u Dubrovnik da razgledaju njegove ljepote (»videndi gratia illam Rempublicam«). Dana 20. rujna napustili su Dubrovnik, sve do Gruža (»portum sctae Crucis«), gdje su prenoćili i rano ujutro proslijedili. Zbog protivnih vjetrova sklonili su se u luku (»vulgo dictam«) Kupljenica, da bi drugog dana u Korčuli navratili braći opservantima samostana sv. Marije, koji su također iskazali bratsku ljubav ponudivši provincijalu i pratnji, čak i mornarima, ukusan objed. Doista se često dosad isticala gostoljubivost raznih redovnika, ali tu kao da još jednom ona doživljava svoju epopeju.¹⁷

- Provincijal PM Antonio Bonaccorsi na vizitaciju krenuo je iz Milja u Kopar, pa u Piran i Poreč, gdje je stigao 1. svibnja 1708. godine. Zbog povoljnog vremena brzo je krenuo dalje, ali je kod Rovinja zapuhao suprotan vjetar, pa je navratio opservantima na otočić Svetog Andrije, koji su ga spremno ugostili i kod njih s pratnjom ostao do druge večeri, kad je krenuo u Pulu, odakle je na konju (»equitando«) došao u Vodnjan, gdje je obavio vizitaciju i vratio se dan kasnije. Dana 7. svibnja krenuo je dalje. Zbog povoljnog vremena brzo je stigao u Veli Lošinj (Lussinij Magni). Dan kasnije na Ilovik, odakle je nastavio, zahvaljujući povoljnom vjetru (»statim prospero flante vento discepit«), te je kasno u noć stigao na Pašman, gdje su ga dobrotivo i s poštovanjem primili, ugostili i pružili mu smještaj tamošnji franjevci opservanti.¹⁸
- Dana 1. srpnja 1709. godine provincijal PM Antonio Bonaccorsi je rano ujutro odjedrio iz Pule na Ilovik, gdje je sretno pristao kasno uvečer i prespavao. Proslijedio je na jug i pristao u Školjić, nadomak Zadru, kod braće trećoredaca (»ad portum Sti Pauli e conspectu Jadrae pervenit«). Dana 3. srpnja nastavio je do Pašmana, gdje je kod braće opservanata ljubazno primljen, kod njih je slavio svetu misu i ostao na objedu.¹⁹
- Dana 10. svibnja 1711. godine provincijal PM Silvestar Appolonio stigao je na Ilovik, a kasno noću pristao je u Silbu, gdje je zbog približavanja kišnog vremena (»a temporis adversitate et nubium concursu«) bio prisiljen noćiti u brodici, a potom je ujutro slavio misu kod braće opservanata. Zbog lošeg vremena kod njih je ostao tri dana, da bi na Uzašašće Gospodinovo, 14. svibnja, uslijed povoljnog vremena proslijedio (»prospero vela data eolo«) i kasno uvečer uplovio u Zadar. Kad je gvardijan zadarskih opservanata doznao za njihov dolazak, osobno je došao pozvati provincijala i pratnju te ih je, unatoč

¹⁷ »Ad portum Sti Andreae hora meridiana pervenit, ubi a patribus observantiae peramanter accepit fuit et prandio ... et post prandium ob ventum contrarium ad portum Rubini se recepit ibique in cymba pernoctavit... A patribus observantiae magna veneratione apud istos cenavit atque pernoctavit, atque die sequenti, id est 4. a apud ipsos mansit propter maximum aquilonem... Sacrum celebravit apud patres capuccinos, a quibus maximo respectu receptus fuit... A quibus maxima benignitate exceptus fuit, et post sacrum celebratum, optimum prandium ipsi, secretario, socio et nautis dederunt« (X, 35r-37).

¹⁸ »Ideo ad fratres Scti Andreae se recepit hora 13 a quibus observantibus receptus est... Ubi a fratribus observantibus summo honore et benevolentia exceptus fuit et apud ipsos cenavit« (X, 44-44r).

¹⁹ »Et ad portum Pasmani pervenit ubi a rev. patribus observantibus peramanter exceptus fuit ibique sacrum celebravit et apud eosdem fratres prandium habuit« (X, 59).

njihovu nećkanju, nagovorio da svrate u njihov samostan, gdje su prenoćili u najudobnijim sobama. Ondje su ostali i drugog dana, 16. svibnja, kad je provincijal posjetio generalnog providura Pisaura, od kojega je dobio upozorenje da se u Kotorskom zaljevu čuvaju turskih lađa. Nakon zajedničkog objeda s braćom zadarskoga opservantskog samostana, uz vrlo srdačnu zahvalu i oproštaj, krenuli su dalje, ali zbog nedostatka vjetrova samo na vesla (»remigando tandem tota die«), noću su pristali na Pašman, gdje su opet doživjeli bratsko gostoprimstvo braće opservanata, koji su ih ljubazno ugostili i kod kojih su i prenoćili.²⁰

- Iz Cresa je provincijal PM Silvestar Appolonio krenuo na povratak u Istru, pa je 10. lipnja 1711. godine odjedrio u Pulu, pritom zastao na Verudi, kod braće opservanata, koji su njemu i pratnji iskazali više nego tradicionalno gostoprimstvo.²¹ U Puli je dovršio pregled administrativnih knjiga, a na Antunovo, 13. lipnja, u čast sv. Antunu održao zapaženi panegirik. Istog popodneva sa svom svojom pratnjom krenuo je u Fažanu, gdje ga je primio biskup Bottari.
- Zbog povoljnog vremena, 22. lipnja u Puli provincijal PM Silvestar Appolonio prekinuo je vizitaciju i krenuo u Cres preko Verude, gdje su ga braća opservanti lijepo ugostili,²² te je zbog pogoršanja vremena, kod njih ostao i cijeli idući dan.
- Dana 15. listopada 1714. godine provincijal PM Ivan Jakov Fermapace je u Trogiru, potom u Splitu, pa preko Milne dolazi u Hvar, gdje su ga braća opservanti ugostili i kod kojih je slavio svetu misu, a kod njih se zadržao zbog lošeg vremena te potom krenuo u Vis.²³
- Dana, 26. lipnja 1723., oko 10 sati, nakon što je rano krenuo iz Sukošana, provincijal PM Petar Andrija Capich de Andreis, pristao je u Zadar, gdje je navratio braći opservantima, prisjećajući se pritom bolnog srca kako su ondje prethodno živjeli franjevci konventualci (»ad conventum olim nostrum (infelix memoria) s. Francisci de Observantia«), gdje su ta braća s velikom ljubavlju primila u goste. Potom je pohodio generalnoga providura za Dalmaciju, podulje se zadržao s njime u razgovoru, i vratio se braći opservantima, kod kojih je ručao, večerao i prespavao (XI, 11).
- U Krku se provincijal PM Feliks Bartoli zadržao dva dana i 11. srpnja 1730. krenuo popodne, ali su ga valovi bacili prema Glavotoku, te je svratio kod braće trećoredaca, koji su ga gostoljubivo pozvali i ugostili.²⁴ Kasno uvečer, kad je vjetar popustio, uz pomoć vesala krenuli su i nakon cijele noći i sljedećeg dana došli u Martinšćicu (»hora prandij in portu Sancti Martini pervenit«) da bi uvečer odatle prosljedili prema Puli (»Veruda

²⁰ »Hospitem suum in monasterium humane exardescit suscipiendus et maiorum patrum domicilia pulchriora quam ludentissime assignavit... in eodem conventu noctem traduxit... Peractis alternis salutationibus suum cor in obsequium illi religiosi contrahere potuere... Ubi maximo ab illis patribus observantibus amore acceptatus fuit et domicilia ductus, illic pernoctavit« (X, 98).

²¹ »Ubi stetit usquequo se refecit ac ab illo patre guardiano minorum observantium maxima benignitate fuit acceptus« (X, 100r).

²² »Ad patres observantes se recepit hora 20, a quibus peramanter exceptus est« (X, 112).

²³ »Ad sacrum peragandum ad rr.pp. observantes perveni« (X, 147).

²⁴ »Ad Sanctam Mariam, vulgo de Capo dictam, compulsus est aliquanto quiescere... In conventu patrum Tertii Ordinis refectio, ipsis patribus benigne et amorose insistentibus recipere« (XI, 100r).

appulit«) i nakon povoljnog vjetra 13. srpnja o podne pristali na otok Svetog Andrije kod Rovinja. U crkvi braće opservanata služio je misu i po ručku, uslijed povoljnog vjetra, odmah krenuo prema Poreču (XI, 100r).

- U Puli je provincijal PM Feliks Bartoli proveo dva dana vizitacije te 3. kolovoza 1731. godine krenuo u Dalmaciju. Na Verudi se zbog protivnog vjetra zaustavio i tu je ostao cijeli idući dan, doživjevši veliku gostoljubivost tamošnje braće opservanata, čiji ga je gvardijan uljudno i ljubazno nagovorio da ostane kod njih, blaguje s njima i pričekava da vjetar oslabi.²⁵
- Provincijal PM Franjo Antun Tiepolo krenuo je iz Osora 10. srpnja 1740. godine, te se u Nerezinama sklonio kod braće opservanata, koji su ga ljubazno ugostili (»et ab eis peramanter hospitio acceptus ibi comoratus est«) i kod njih ostao cijeli drugi dan (XI, 198r).
- Dana 24. srpnja 1740. godine provincijal PM Franjo Antun Tiepolo u dubrovačkom primorju, na putu u Kotor, zbog lošeg vremena, imao je priliku i ondje doživjeti gostoljubivost opservantske subraće. Najprije je svratio u zaljev kod Slana (»ingressus in sinum scopulorum qui vulgo dicuntur Boche false«), gdje su se sklonili pred olujom, da bi potom uz velik strah pristali u Slano (»magno timore compulsus fuit tendere ad portum Villam quae dicitur Slano«). Ondje su slavili misu u crkvi braće opservanata te odmah nastavili uz pomoć vesala. Dan kasnije prošli su uz luku Koločep (Calamotto) te nakon golemoga uloženog truda pristali u grad Dubrovnik, gdje su u crkvi braće opservanata slavili misu i ostali cijeli dan, jer je puhao nepovoljan vjetar. Prosljedili su tek idućeg dana te uz pomoć vesala s dosta muka došli u Cavtat (»Ragusa vecchia«), gdje su zbog jako lošeg vremena tri dana bili gosti u hospiciju braće opservanata. Na povratku iz Kotora sedmog dana kolovoza, koji je bio nedjelja, prispjeli su do otoka Mljeta i odatle uz pomoć vesala i jedara ušli u Korčulanski kanal, gdje ih je zahvatila jaka oluja te su s velikim strahom (»magno timore«) uspjeli pristati u Korčulu. Ondje su u dominikanskoj crkvi zahvalili Bogu što ih je izbavio iz velike nevolje (»quia ex tanto periculo evaserit«, XI, 199-201).
- Uz povoljan vjetar ujutro 18. svibnja 1755. godine provincijal PM Ivan Jeronim Agapito krenuo je prema Pagu, ali se u Zadru morao zadržati zbog lošeg vremena. Primljen je u samostan braće opservanata, gdje je gvardijan bio ARP Franciscus de Curzola, *lector jubilatus* (XI, 286).
- Iz Zadra je provincijal PM Franjo Antun Nicolini 27. lipnja 1772. godine nastavio put do Tribunja (»italico sermone Trebocconi«), potom do Prvića (»vulgo Prvoichio dicitur«), gdje sa svojom pratnjom u crkvi braće trećoredaca slušao misu, budući da je bio blagdanski dan. Odmah su se vratili cimbi u namjeri da krenu na Vis, ali su zapuhali protivni vjetrovi, a provincijala je ponovno uhvatila groznica, pa su svratili u Šibenik. Dana 2. srpnja dovršio je vizitaciju u Šibeniku i zadovoljan stanjem krenuo dalje, ali ga je jak vjetar vratio na Prvić, gdje ga je prihvatio i udomio bivši provincijal franjevac

²⁵ »Vere humanitati ac urbanitati rp. Guardiani fratrum de Observantia obsistere valens... apud quem... cibum sumere... vero nocte quiescere adhuc adversantibus ventis adstrictus fuit« (XI, 109).

trećoredaca, pmg. Antun Livich, koji mu je iskazao velike znakove pažnje.²⁶ Tamo je proveo noć i dan, i rano ujutro, uz povoljan vjetar, za dvanaest sati jedrenja prispio do Visa.

- Na putu povratka iz Trogira, ujutro 11. srpnja 1772. godine, provincijal PM Antun Franjo Nicolini dao je naredbu da se razapnu jedra te su uz vrlo povoljan vjetar iste večeri pristigli u Zadar. Idućeg je dana bila nedjelja pa su skrenuli braći opservantima da bi slušali misu. Tamošnji gvardijan (ili provincijal?), ARP. Josip iz Zadra pozvao je njega i pratnju da dođu u njegov samostan, gdje su se odmorili, okrijepili i prespavali (XII, 123).
- Provincijal PM Franjo M. Zambelli se početkom lipnja 1799. godine iz posjeta Vodnjanu vratio u Pulu i čekao povoljno vrijeme da krene dalje. Kad se vjetar smirio, krenuo je ali samo do Premanture jer dalje nije mogao (»vulgo Punta di Promontore dicitur, velis remisque superari non potuerit, oportuit regredi«) te se uslijed pogoršanja vremena vratio na Verudu i prenoćio kod braće opservanata. Drugog dana, uz dosta povoljan vjetar, krenuo je rano u zoru i nešto poslije podneva sretno stigao u Cres (XII, 305).

Završne riječi

Ovaj pozamašan izbor dokaza i potvrda bratskoga gostoprimstva iskazanoga stoljećima provincijskom ministru Dalmatinske provincije sv. Jeronima franjevacu konventualaca samo je mala potvrda kako ljubav nema granica. Možda su u prošlosti naši prethodnici bili osjetljiviji na te vrijednosti. Primjeri koje smo naveli potvrđuju kako je među redovnicima, pa i mnogim drugima, bio razvijen osjećaj za iskazivanje gostoprimstva, te ostaje izazov današnjim naraštajima, koji ponekad zaboravljaju da je taj evanđeoski poziv svevremenski i da vrijedi i za ova naša vremena.

Summary

HOSPITALITY DURING THE VISITATIONS TO THE DALMATIAN PROVINCE OF ST JEROME (1559 – 1827)

One of the gravest and principal duties of a provincial minister of the Dalmatian Franciscan province of St Jerome was customary yearly visitation of all the monasteries within the Province. Namely, each year the Provincial (Minister of the Province), escorted by his secretary and at least one assistant, had to spend several months at the sea, while visiting all the monasteries in the vast region from Trieste on the north up to Kotor on the south, since all the Eastern Adriatic coast under the Venetian rule was under his jurisdiction. In the period between 1559 and 1827 Dalmatian Franciscan Province of St Jerome was

²⁶ »Non leviam amoris ac beneficentiae pignora accepit« (XII, 122).

divided into four custodies with little bit more than twenty monasteries. Thus, visiting all the monasteries each year demanded a considerable strength and pretty strong health.

Due to the newest investigations in the central Provincial archives of Conventual Franciscans in Zagreb, author of this article managed to analyze and examine many forms of hospitality that were shown to the Provincial and his escort. This hospitality was shown not only by the members of the Province but also by observants and members of the Third Order. At that time it was impossible to precisely plan visitation, since technology of sailing and traveling in general did not permit travelers to predict an exact time of arrival. Thus, many of these visitations were basically unexpected, especially since the weather conditions often did not allow ships to dock at harbor or mooring nearest to the visited monastery. Therefore, Provincial had to “knock at doors” of nearby local community which was not necessarily part of his Province. Consequently, many of such unexpected visitations ended in the monasteries of Franciscan observants or Glagolitic friars of the Third Order. These numerous examples clearly witness well know hospitality of people at the Eastern Adriatic coast.

KEY WORDS: *Order of Franciscan Conventuals, Dalmatian Province of St Jerome, canonical visitation, Provincials, Franciscan observants, Franciscan Third Order.*